

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta
Katedra etiky, psychologie a charitativní práce

Bakalářská práce

ADAPTACE DÍTĚTE A JEHO RODINY NA ŠKOLNÍ A SOCIÁLNÍ PROSTŘEDÍ PO ŘEŠENÍ PROBLÉMU ŠIKANY

Vedoucí práce: Mgr. Lucie Maliňáková
Autor práce: Lucie Líkařová
Studijní obor: Sociální a charitativní práce
Ročník: 3.

2014

Prohlášení:

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsme vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že, v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své bakalářské (diplomové) práce, a to v nezkrácené podobě (v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných Teologickou fakultou) elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

8. 3. 2014

.....
Lucie Líkařová

Poděkování:

Děkuji vedoucí bakalářské práce Mgr. Lucii Maliňákové za metodické vedení, podporu a cenné připomínky.

A taktéž děkuji všem respondentům mého výzkumu za ochotu a vyčleněný čas.

8. 3. 2014

.....
Lucie Líkařová

Obsah

Úvod	5
1 Metodika výzkumu	7
1.1 Název výzkumu	7
1.2 Cíl výzkumu.....	7
1.3 Výzkumná otázka	7
1.4 Zkoumaný soubor	8
1.5 Typ výzkumu	8
1.6 Metoda	8
1.7 Nástroj.....	9
1.8 Vlastní návod	9
2 Šikana.....	9
2.1 Pojem šikana	10
2.2 Chování přibližující se šikaně, ale šikana to není	13
2.3 Podmínky a příčiny počátku šikany.....	14
2.4 Skupinová dynamika a vývoj šikany	17
2.5 Typy (druhy) a formy šikany	18
2.6 Jak reagovat na šikanu?	21
2.7 První východisko pro oběť při šikaně.....	22
3 Vyšetřování šikany.....	25
3.1 Kdy si škola poradí sama a kdy je nutný zásah z mimoškolního prostředí	25
3.2 Chyby a překážky ve vyšetřování	26
3.3 Šikana z právního hlediska	27
4 Adaptace dětí, které prošly šikanou a léčba kolektivu	29
4.1 Následky šikanování u dítěte i třídního kolektivu	30
4.2 Léčba třídního kolektivu	34
4.2.1 Náprava dvěma metodami	34
4.2.2 Kvalifikovaná pomoc – tzv. 3 kroky	36
4.2.3 Základní intervenční program (dále jen ZIP)	37
5 Prevence šikany.....	38
5.1 Model ucelené pomoci.....	39
5.2 Školní program proti šikanování.....	39
Závěr	42
Seznam použité literatury	43
Přílohy.....	44
Abstarkt	46
Abstract.....	47

Úvod

Téma bakalářské práce jsem si vybrala z důvodu, že s ním mám bohaté osobní zkušenosti. Tématem šikany jsem se zabývala již na střední škole, kdy došlo k šikanování mého mladšího bratra, který byl tehdy ještě na základní škole. Jednalo se o šikanu zejména psychickou, i když ke konci docházelo již k fyzickým útokům. Tento stav trval přibližně šest měsíců. Mého bratra to dohnalo do úplného zoufalství. Musel jít do nové školy v jiném městě.

Proto se chci zabývat tématem adaptace dítěte po šikaně, protože se mnohdy ani neví, že je dítě šikanováno díky velké skrytosti tohoto problému. Školy šikanu přehlížejí, tvrdí, že v jejich škole tento problém být přece nemůže. Jenže šikana je všude, ve všech typech zařízení, nejen ve škole a žádné toto zařízení není vůči šikaně imunní, jak také uvádí Kolář ve svých knihách. Šikana existuje a má dlouhodobé a vážné dopady na všechny zúčastněné, ať jde o oběť, agresora nebo svědky události.

Z vlastní zkušenosti také vím, že šikana neovlivňuje jen školní prostředí, ale také rodinné prostředí a vztahy v něm. Rodiče mnohdy nevěří, že jejich dítě může být obětí šikany. Výroky typu „jsi chlap“, „to vydržíš“, apod. Dítě tím ale ještě více stresují, a započne se tím proces uzavírání do sebe. Proto i rodiče by si měli všimnout náznaků a o šikanu se trochu více zajímat. Ani moji rodiče nevěřili, že je bratr šikanovaný. Neustále ho posílali do školy, i když ráno zvracel. Až vše vyvrcholilo do nejvyšší míry. Rodiče si dodnes dávají za vinu, že si ho více nevnímali a nestarali se o jeho potřeby.

Téma adaptace po šikaně shledávám jako problém, kterému se nikdo nevěnuje a o který se nikdo moc nestará. Proto se chci v mé práci pozastavit a zamyslet se nad tímto problémem a také svou prací upozornit na existující problém, kterému se nikdo moc nevěnuje.

Cílem mé bakalářské práce bude tedy zaměřit se na děti, které prošly šikanou a staly se tak jejími oběťmi. Zaměřuji se na děti ve školním prostředí, zejména na základních školách. Důraz kladu na již nastíněný problém adaptace oběti po šikaně na školní, třídní prostředí nebo kolektiv a s tím související i rodinné prostředí. V mnou provedeném výzkumu jsou děti jednotkou zkoumání. Cílem práce i výzkumu bude zjistit, jak se děti dokážou se šikanováním vypořádat, jak se jim daří navazovat nová přátelství, jak se dokážou zpátky zapojit do kolektivu a co prožívá rodina. Jednotkou zjišťování jsou odborníci, kteří v rámci rozhovorů popisují své zkušenosti se šikanou.

Má práce obsahuje jak teoretickou část, tak praktickou. Tyto části ale nejsou od sebe odděleny. V teoretické části, kde popisuji a porovnávám prostudovanou literaturu k danému problému, ji zároveň srovnávám s mými výsledky výzkumu již v průběhu textu teorie. Teoretická část bude tak východiskem k praktické části. Má práce se opírá zejména o teorii autorů Pavla Říčana a Michala Koláře.

Vlastní text je rozdělený do pěti kapitol. První kapitola se týká metodiky výzkumu. Výzkum je kvalitativní a byl realizován v měsících listopadu a prosinci 2013 pomocí rozhovorů s odborníky, kteří v rámci své profese mohou pracovat se šikanou, s cílem zjistit jejich zkušenosti s problémem adaptace a následků u obětí šikany. Zjištění z výzkumu posléze porovnávám s prostudovanou teorií, zda se s ní odborníci shodují, či nikoli. Kapitola druhá se týká samotného tématu šikany. Popisuji zde, co je to šikana, jaké jsou její druhy, podmínky, příčiny, jak na šikanu reagovat a jaké je pro ni první východisko. Třetí kapitola se zkráceně věnuje vyšetřování šikany, chybám ve vyšetřování a pojmu šikany v právu. Ve čtvrté kapitole se věnuji popisu adaptace dětí, které prošly šikanou, následky, léčbou třídního kolektivu. Tato kapitola je stěžejní pro mou práci. A v poslední kapitole se krátce zmiňuji o prevenci a preventivních programech, jako doplnění k tématu.

1 Metodika výzkumu

1.1 Název výzkumu

Pohled odborníků na adaptace dětí, které prošly šikanou.

1.2 Cíl výzkumu

Cílem výzkumu je zjistit zkušenosti odborníků (viz zkoumaný soubor) s dětmi, které prošly šikanou jako oběti a jejich následnou adaptací. Jak si myslí, že se děti vyrovnávají s tímto problémem, jak zvládají podobné situace přibližující se šikaně, jak je to s navazováním nových přátelství, zda je nějaká možnost, že oběť šikany bude šikanována znovu a v neposlední řadě jakým způsobem funguje spolupráce se školou a rodinou.

Jak uvádí Kolář ve své knize *Nová cesta k léčbě šikanování*, důsledky šikanování jsou skryté (zejména z důvodu utajování) a velmi závažné – dochází ke zlomení oběti, pošlapání její důstojnosti, k trvalému pocitu bezmoci, poddajnosti a závislosti na agresorovi. Tyto důsledky dopadají na všechny zúčastněné, zejména tedy na oběti, ale také na učitele, rodiče apod.¹ Právě proto, se chci zaměřit na adaptaci dětí po šikaně, protože v tom vidím problém, se kterým není jednoduché se vyrovnat.

Nejprve byl tento výzkum zamýšlen přímo s dětmi, které prošly šikanou. Po provedené pilotáži (říjen 2013) bylo ovšem zjištěno, že školy nejsou schopny, z důvodu zákazu poskytování osobních údajů, poskytnout jakýsi pomyslný seznam těchto dětí. Proto se výzkum zaměřuje na odborníky pracující se šikanou.

1.3 Výzkumná otázka

Jak se podle odborníků pracujících se šikanou dokáží děti adaptovat, popřípadě se přizpůsobit školními a sociálnímu prostředí po vyšetření šikany, a jak toto zjištění souhlasí či nesouhlasí s prostudovanou teorií autorů Říčana a Koláře, kteří se tématem šikany dlouhodobě zabývají?

¹ Srov. KOLÁŘ, M. *Nová cesta k léčbě šikany*, s. 20,156

Výzkumná otázka se zabývá adaptací dětí po problému šikany ze strany odborníků.

Výzkumník chce zjistit na základě zkušeností odborníků, jak se děti vypořádávají s problémem šikany, zda si dokáží hledat nová přátelství a jakým způsobem zvládají podobné situace přibližující se šikaně. Dále jak funguje spolupráce se školou a rodinou a popřípadě jestli se vracejí děti, které byly již jednou šikanovány, že jsou šikanovány znovu.

Výzkumník chce naplnit cíl nástrojem osobních rozhovorů s odborníky, kteří se zabývají šikanou ve svém povolání s cílem zachytit jejich zkušenosti. Výzkumník se s respondenty sejde jednou v rámci společného rozhovoru, kde mu pomocí svého vytvořeného návodu bude pokládat otázky. Bude se snažit, aby to byl neformální a přátelský rozhovor. Může si tak v rozhovoru ověřovat pravdivost odpovědí nebo se zaměřit na neverbální komunikaci dotazovaného.

Výzkumníkovi to pomůže v popisu problému adaptace dětí na šikanu. A taktéž ke srovnání odpovědí respondentů, kteří se tímto problémem zabývají s prostudovanou teorií.

1.4 Zkoumaný soubor

Jako soubor respondentů jsem si vybrala 6 odborníků, kteří se zabývají šikanou ve své náplni práce a často se s ní setkávají. To bylo také kritériem výběru.

Jedná se zejména o školní metodiky prevence působící na školách, okresní metodiky prevence působící v pedagogicko-psychologické poradně, kurátora pro mládež působící na OSPODU, psychologa, který působí v krizovém centru a preventistu působícího v primární prevenci. Soubor byl vybrán ve městech Prachatice a České Budějovice.

1.5 Typ výzkumu

Kvalitativní.

1.6 Metoda

Dotazování.

1.7 Nástroj

Polo-strukturovaný rozhovor s pomocí návodu.

1.8 Vlastní návod

Odborník	Adaptace
Co je podle Vás šikana? Jaká byla Vaše první pracovní zkušenost s ní? (popř. i jak by ji řešil teď s více zkušenostmi) S jakým typem šikany se nejčastěji setkáváte? Co si myslíte, že šikana není a co už šikana je?	
Jak si myslíte (podle zkušeností) že se děti s tímto problémem vyrovnávají? Jak později zvládají ty podobné situace přibližující se šikaně? Stává se někdy, že se dítě, které bylo již šikanováno, vrátí s tím, že je šikanováno znovu? Jak je to s navazováním nových přátelství?	Osobní zkušenosti
Jaká je spolupráce se školou? Přiznávají si školy problém šikanování? Jak šikana může ovlivnit školní třídu, kolektiv? Jaká je spolupráce s rodinou? (agresora i oběti) Jak šikana může ovlivnit rodinné, domácí prostředí?	Zkušenosti se školou a rodinou
Identifikační údaje: Funkce (zaměstnání), pohlaví a věk	

Zdroj: vlastní výzkum

2 Šikana

Se šikanou se můžeme setkávat nejen ve školce a škole, ale i později v zaměstnání, v domácím prostředí, v zájmových skupinách apod.

„Slovo šikana pochází z francouzského slova chicane, což znamená zlomyslné obtěžování, týrání, zneužívání, pronásledování (...). U nás pojem šikana zavedl statečný pražský psychiatr Petr Příhoda, který jako první u nás před listopadem 1989 veřejně promluvil o tom, o čem mnozí věděli, ale mlčeli, protože to bylo tabu.“²

² ŘÍČAN, P. Agresivita a šikana mezi dětmi, s. 25

2.1 Pojem šikana

V literatuře najdeme mnoho definic šikany. Proto v mé práci uvedu jen některé, které postihují ucelený a komplexní pohled.

Pavel Říčan ve své knize uvádí definici šikany, se kterou pracovali v době vzniku knihy britští odborníci. Definice zní: „Šikanování říkáme tomu, když jedno dítě nebo skupina dětí říká jinému dítěti ošklivé a nepříjemné věci, bije je, kope, vyhrožuje mu, zamyká je v místnosti a podobně. Tyto incidenty se mohou často opakovat a pro šikanované dítě je obtížné, aby se samo ubránilo. Jako šikanování však obvykle neoznačujeme rvačku nebo hádku přibližně stejně fyzicky vybavených soupeřů.“³

Autor Michal Kolář se šikanou zabývá dlouhodobě a na toto téma napsal několik knih, kde postupně rozvíjel své myšlenky a teorie. Šikanou se zabývá celý svůj život, pořádá různé kurzy, besedy a semináře pro pedagogy a pomáhá léčit šikanu jak dlouhodoběji, tak i intervenčními zásahy. Z hlediska jeho bohaté praxe je považován za jednoho z nejlepších odborníků na šikanu v České republice. Popsal ucelenější teorii, diagnostiku a léčbu šikany. Své zpracování začal v knize Skrytý svět šikanování ve školách (1997), ucelenější propracování šikany zpracoval v knize Bolest šikanování (2001). Ve své poslední knize Nová cesta k léčbě šikany (2011), došel díky praxi a novým poznatkům k ucelenějším a jasnějším názorům.

Šikanu definuje z tří praktických pohledů: šikanování jako nemocné chování, šikanování jako závislost a šikanování jako porucha vztahů ve skupině. Později v knize Bolest šikanování (2001) u této myšlenky zůstává a tento praktický pohled pojmenovává jako Trojrozměrný praktický pohled na šikanování. Ve své poslední knize tento pohled zachovává a rozšiřuje díky svým novým poznatkům a zkušenostem.

Trojrozměrný praktický pohled na šikanování:

1. Šikanování jako nemocné chování (behaviorální pohled)

„Tento pohled je v praxi nejběžnější a většinou také jediný. Hlavní vnější rys šikanování lze popsat takto: Jeden nebo více žáků úmyslně, většinou opakovaně týrá a zotročuje spolužáka či spolužáky a používá k tomu agresi a manipulaci.“⁴

---

³ ŘÍČAN, P. *Agresivita a šikana mezi dětmi*, s. 26

⁴ KOLÁŘ, M. *Nová cesta k léčbě šikany*, s. 31-32

Autor uvádí reprezentativní přehled konkrétních typů a forem agrese a manipulací. Jsou to fyzická agrese a používání zbraní, což je např. různé škrcení, mlácení, hromadné kopání, bodání nožem, rány pěstí, fackování, svazování, apod. Dále jde o slovní agresi a zastrašování zbraněmi (tj. různé vyhrožování násilím, mučením, anonymní vyhrožování, nadávání, urážky, vysmívání). Dále o krádeže, ničení a manipulaci s věcmi (agresoři berou oběti peníze, ničí jí oblečení, přivlastňují si věci atd.), o násilné a manipulativní příkazy (agresoři nutí oběť olizovat boty, uklánět se před nimi, oběť je nucena k odevzdávání svačín, napodobování směšných postav, dávání peněz apod.) a o zraňování izolací, oklikou a „uměleckými“ výtvary (ignorace oběti, musí chodit všude poslední, svádění věcí, které oběť neudělala, oběti jsou zaplavovány urážlivými básněmi, vtipy, příběhy atd.).⁵

Největším problémem šikany je její utajenost, to že neprobíhá přímo před zraky pedagogů. Proto hrají důležitou roli varovné signály, které bychom neměli podceňovat a věnovat jim náležitou pozornost. Velmi důležité je také to, jak šikanování prožívá sama oběť. Pro rozpoznání šikany je dobré ji odlišit od jiných typů agrese, kde se bere agrese jako prostředek pro dosažení nějakého cíle (např. když se poperou dva chlapci ve třídě o dívku). Vnější pohled na šikanování je nezbytně nutný pro první orientaci v situaci, pro účinnou pomoc však tento vnější pohled nestačí.⁶

2. Šikanování jako závislost (psychodynamický pohled)

„Další rozměr šikanování je již vnějšímu pohledu nepřístupný. Jde o vzájemnou vazbu mezi agresorem a obětí. Útočník a šikanovaný jsou na sobě závislí, potřebují se, jejich chování se vzájemně posiluje, je komplementární. V praxi se samozřejmě vyskytuje nejenom oboustranná, ale i jednostranná závislost. A to jak ze strany týraného, tak násilníka. Vztah těchto lidských bytostí je však vždy nerovnoprávný.“⁷

Převažuje zde lidská strategie skrývat vlastní strach a zároveň využít strachu druhého. Dochází tedy k dělení na silné a slabé a už od počátku je mezi těmito skupinami silná vazba. Tato vazba by se dala přirovnat k pocitům, které

---

⁵ Srov. KOLÁŘ, M. *Nová cesta k léčbě šikany*, s. 32-35

⁶ Srov. Tamtéž, s. 35,36

⁷ KOLÁŘ, M. *Nová cesta k léčbě šikany*, s. 37

mají závislí lidé na drogách či alkoholu. Je to silná touha, slast, kterou má agresor neustálé nutkání zvyšovat a opakovat dávky, vyhledávat a experimentovat s bolestí obětí. Stále více obětí potřebuje, až se na ní stává závislý.⁸

U oběti je tomu obdobně. Zprvu se oběť snaží vyhovět agresorům, když však dojde ke zvýšení brutality, může dojít k prolomení vnímání bolesti nebo i k silné závislosti v období identifikace s agresorem. Tato identifikace se může vyvinout až v sympatii či lásku. Např. oběť považuje agresora za kamaráda, poslouchá ho na slovo, chce se mu zavděčit.⁹

„Z tohoto vztahu vyplývá požadavek, abychom nekonfrontovali oběť s agresorem.“¹⁰

3. Šikanování jako porucha vztahů ve skupině (sociálněpsychologický pohled)

„V podstatě jde o to, že šikanování není nikdy pouze záležitostí agresora a oběti. Neděje se ve vzduchoprázdnu, ale v kontextu vztahů nějaké konkrétní skupiny. V tomto smyslu je šikanování vždy těžkou poruchou vztahů skupinového organismu. Nákaza vztahů při šikaně má svou vnitřní dynamiku a svůj zákonitý vývoj“ (viz Skupinová dynamika a vývoj šikany)¹¹

Shrneme-li trojrozměrný praktický pohled na šikanování, dozvídáme se, že šikana je opakované, cílené, úmyslné týrání druhých, které probíhá jak přímými fyzickými útoky, tak slovními urážkami, většinou skrytě a je třeba ji důsledně odlišit od jiných agresí, jako je například boj o děvče. Mezi aktéry šikany probíhá také vztah, který může mít formu určitých závislostí. Šikana je také záležitostí celé skupiny, a jako taková je výrazem poruchy vztahů ve skupině.

Také Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy uvádí definici šikany ve svém Metodickém pokynu. Definice zní takto: *„Šikanování je jakékoliv chování, jehož záměrem je ublížit jedinci, ohrozit nebo zastrašovat jiného žáka, případně skupinu žáků. Je to cílené a obvykle opakované užití násilí jedincem nebo skupinou vůči jedinci či skupině žáků, kteří se neumí nebo z nejrůznějších důvodů nemohou bránit. Zahrnuje jak fyzické útoky v podobě bití, vydírání, loupeží, poškozování věcí druhé osobě, tak i útoky*

---

⁸ Srov. KOLÁŘ, M. *Nová cesta k léčbě šikany*, s. 38,39

⁹ Srov. Tamtéž, s. 38,39

¹⁰ KOLÁŘ, M. *Nová cesta k léčbě šikany*, s. 43

¹¹ Tamtéž, s. 45

slovní v podobě nadávek, pomluv, vyhrožování či ponižování. Šikana se projevuje i v nepřímé podobě jako nápadné přehlížení a ignorování žáka či žáků třídní nebo jinou skupinou spolužáků. Nebezpečnost působení šikany spočívá zvláště v závažnosti, dlouhodobosti a nezřídka v celoživotních následcích na duševním a tělesném zdraví.¹²

Porovnáme-li všechny tyto definice mezi sebou, můžeme dojít k názoru, že šikana je záměrné, dlouhodobé, opakované ubližování jedinci jiným jedincem, nebo skupinou jedinců. Je to jak forma fyzických útoků, tak forma nadávek, posměšků.

V mém výzkumu se respondenti shodli s výše popsanou teorií. Všichni oslovení odborníci odpověděli, že šikana je záměrné a opakované ubližování jedinci, jakási převaha nad druhým, vyloučení dítěte z kolektivu z nejrůznějších důvodů. Všichni se taktéž shodují, že je velmi důležité zvýraznit slova opakované a záměrné. Ovšem určit hranici těchto slov shledávají jako problematické a nejasné.

2.2 Chování přibližující se šikaně, ale šikana to není

V praxi je velice obtížné určit, kdy se jedná o obyčejné pošťuchování mezi žáky, studenty a kdy už se jedná o šikanu. Tyto hranice jsou velmi tenké a posuzují se případ od případu. Přesto bychom mohli nalézt určité obecné zásadní rozdíly mezi pošťuchováním, škádlením a šikanou.

Opravdu zásadní rozdíl můžeme nalézt v tom, že škádlení je za účelem legrace, pobavení, nemá toho druhého ponižovat, děti jsou po škádlení rozzářené, veselé a v pohodě. Jestliže to dotyčnému začne vadit, přestane škádlení brát jako legraci a iniciátora legrácky upozorní, iniciátor začne pociťovat lítost, omluví se a přestane. Pokud toho iniciátor nenechá, může začít porušovat práva druhého a to už směřuje k šikaně. Kdežto u šikany je tomu tak, že agresor chce druhému ublížit, jeho chování má za cíl ponížit druhého, zesměšnit ho, aby ho to bolelo, a má z toho radost.¹³

„Při hledání pravdy, zda se jedná o šikanování, či škádlení, je užitečné posoudit podezřelé chování podle záměru, motivu, postoje, citlivosti, zranitelnosti, hranic, práva

---

¹² 28 275/2000-22. Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení, čl. 1, odstavec 1

¹³ Srov. KOLÁŘ, M. *Nová cesta k léčbě šikany*, s. 64

a svobody, důstojnosti, emočního stavu a dopadu.“¹⁴

Od dotázaných respondentů vyplynulo, že jako situace přibližující se šikaně, které ještě nejsou brány jako šikana, vnímají různé pošťuchování, posmívání, slovní napadání (nadávky, urážky). Ale taktéž je nutné upozornit na nejasnou hranici, která je velmi propustná, tenká a hodně se prolíná. Je nutné každý případ posuzovat individuálně.

2.3 Podmínky a příčiny počátku šikany

Dle Koláře rozlišujeme 3 hlavní příčiny a podmínky pro vznik šikany: rizikové osobnostní charakteristiky protagonistů šikany, některé nedostatky a poruchy prostředí a skupinová dynamika šikanování, která byla přidána až později. Nyní tyto příčiny a podmínky stručně nastíním:

1. Rizikové osobnostní charakteristiky protagonistů šikany

Jsou to osobní charakteristiky protagonistů, ale řadíme sem i členy skupiny, kde se vyskytla šikana a nesmíme opominout ani osobnost pedagoga daného třídního kolektivu, kde se šikana vyskytla.

Mezi protagonisty šikany řadíme agresora a oběť.

*„Jako **agresora** (toho, kdo šikanuje) označujeme takové dítě, které poměrně často někoho týrá nebo obtěžuje, a to buď fyzicky, nebo slovně.*“¹⁵

Agresori jako iniciátoři bývají nevyzrálé, emočně a sociálně nevyspělé osobnosti, které jednají z různých motivů. Nejčastějšími motivy je touha po moci a krutost. Většinou maskují svůj strach tím, že využívají strachu druhých. Rozlišujeme 3 základní typy iniciátorů šikanování:

- 1. typ – agresor je hrubián, impulzivní, často má již předešlé postihy za své chování. Šikanuje tvrdě, bez milosti, svou moc používá k zastrasování všech a také náležitě vyžaduje poslušnost. U tohoto typu agresorů je pravděpodobné, že si takovéto chování převzali z rodinného prostředí, kde docházelo k agresí u rodičů.
- 2. typ – takový agresor je umírněný, slušný, můžeme u něho zpozorovat zvýšenou úzkost a také zahleděnost do sebe. Šikanuje nenápadně a skrytě. Tento typ agresora je typickou ukázkou úzkostného přístupu

¹⁴ KOLÁŘ, M. *Nová cesta k léčbě šikany*, s. 64

¹⁵ MARTIN, M., WALTMANOVÁ-GREENWOODOVÁ, C. *Jak řešit problémy dětí se školou*, s. 248

rodičů a striktního dodržování stanovených pravidel rodiči, kteří mu dostatečně neprojevují svou lásku.

- 3. typ – je takový dobrodružný vtipálek, který si značně věří. Šikanuje pro pobavení všech. Vypichuje ty nejvtipnější a humorné stránky.¹⁶

*„Za **obět'** můžeme označit dítě, které je delší dobu objektem agrese jiných. Je terčem fyzických útoků, posmívání a zesměšňování. Za obět' neoznačujeme dítě, jež se do takového nežádoucího postavení dostalo jen náhodně a dočasně. Obětí šikany bývá zpravidla dítě, které se nenaučilo být dostatečně asertivní na to, aby se dokázalo samo ochránit.“¹⁷*

Určit a charakterizovat obět' není tak jednoduché jako u agresora. Obětí šikany se může stát téměř kdokoli. Může to být chlapec, který je fyzicky velmi vyspělý, ale psychicky slabý a neumí se agresí a manipulacím bránit. Nebo je to prostě jen nejslabší člen kolektivu, který ani nemusí být ničím výjimečný, označovaný jako „typická obět'“. Jsou také obětí izolované od kolektivu, které nemají ani jeden pozitivně opěťovaný vztah. Dochází ovšem i k šikanám, které jsou založené na zdravotní nebo mentální odlišnosti jednoho žáka, tedy obětí.¹⁸

Podmínkou pro vznik šikany je alespoň jeden člen kolektivu s iniciativním postojem týrat druhé. Postoje skupiny jsou různé a v průběhu šikany se mění. Osobnost pedagoga by měla být vyrovnaná, pedagog by měl znát své možnosti a důkladně znát sám sebe a svůj vztah k žákům. K chybám u pedagoga dochází zejména, když je morálně nezralý, nebo jeho motivace k práci je založená na nadřazenosti, povýšenosti a dokazování si své dokonalosti na žácích. Velkou chybou je také zahleděnost pedagoga do svých problémů a potřeb. Těmito chybami pedagogové nevědomě pomáhají ke vzniku šikany.¹⁹

2. Některé nedostatky a poruchy prostředí

Jak již bylo popsáno výše, vždy se ve skupině najde žák, který má iniciační sklony k agresí. Agresor je však ovlivňován prostředím, ve kterém se nachází, rodinou, i okolní společností a také tím, jak na své agresí pracuje. Proto také velmi záleží na pedagogickém stylu vedení třídního kolektivu. Buď je

---

¹⁶ KOLÁŘ, M. *Skrytý svět šikanování ve školách*, s. 55,56

¹⁷ MARTIN, M., WALTMANOVÁ-GREENWOODOVÁ, C. *Jak řešit problémy dětí se školou*, s. 249

¹⁸ Srov. KOLÁŘ, M. *Skrytý svět šikanování ve školách*, s. 58,59

¹⁹ Srov. Tamtéž, s. 60,61

autoritářský, kde pomyslné vedení náleží jen pedagogovi, který využívá své přirozené autority, spoléhá se na své postoje, názory a postřehy. Nebo může být vedení demokratické, kdy se na vedení kolektivu kromě pedagoga podílejí i sami žáci. Tady je ovšem potřeba velmi silné a zralé osobnosti pedagoga, který zaznamená a dobře rozpozná varovné signály. Ovšem nesmíme zapomínat na to, že i pedagog je jen člověk, který má strach z konfliktů s agresory a bojí se ztráty své autority. Díky takovému strachu může někdy nevědomě a nechtěně podporovat ty „silnější“ jedince na úkor těch „slabších“.²⁰

Nemalou roli hraje také rodinné prostředí. U rodičů agresorů často dochází k malé citové angažovanosti, iniciátoři šikany většinou vidí agresi doma u rodičů, nebo jsou agresori vedeni striktním a autoritativním stylem bez kousku citu. U obětí jsou to zejména úzkostné, ochranné matky, většinou svobodné, kde dítě nemá žádný mužský vzor. Nebo naopak dominantní, velitelské matky, kde otec nemá žádné slovo. S tím také souvisí společnost, ve které aktéři vyrůstají. Dnešní společnost je plná násilí, děti jsou s ním každodenně konfrontovány v televizi, počítačových hrách, filmech. Dochází ovšem k jakési televizní mentalitě, kdy už násilí ani nevnímáme, děláme, že se nás to netýká. Přicházíme o soucit, pocity viny apod. I společenské postoje k šikanování jsou založené na neinformovanosti a neznalosti.²¹

3. Skupinová dynamika šikanování

„Stručně lze říci, že jde o síly, které vznikají ve vztazích mezi žáky v jejich skupinovém životě. Skupinová dynamika je tedy přítomna v každé skupině – potenciál jejího vlivu na změnu jednotlivce i celé skupiny může sloužit dobru nebo být zneužitý.“²²

V každé skupině jsou přijaté jakési normy, které jsou pro skupinu závazné a těžko se mění. Ve skupině, která postrádá obranyschopnost vůči iniciativním jedincům agrese, dochází k přijetí norem, které nastolují právě schopní agresori. Agresor využívá k získání skupiny psychickou manipulaci a metody vymývání mozku. Zneužívá svých přátelských vztahů ve skupině a řídí ostatní členy k nesvobodným rozhodnutím. Svoboda je odňata také oběti, která se stává na agresorovi závislá, poslouchá ho na slovo, dochází ke zlomení oběti a

---

²⁰ Srov. KOLÁŘ, M. *Skrytý svět šikanování ve školách*, s. 62,63

²¹ Srov. Tamtéž, s 64-66

²² KOLÁŘ, M. *Bolest šikanování*, s. 79

ta si vytváří jakousi přechodnou identitu. Může dojít k velkým psychickým problémům až k největší závislosti, což je identifikace s agresorem. To, že skupina nakonec podlehne agresorovi a dojde k úplnému přijetí šikany, je dáno tím, že člověk má sklony k závislé poslušnosti autoritě a poddávání se tlaku většiny.²³

2.4 Skupinová dynamika a vývoj šikany

Kolář ve svých knihách nastínil a popsal základní vývoj šikany a rozdělil jej do 5 stádií. Tento proces zachycuje postupný vývoj agrese na jejím počátku až po přijetí norem iniciátorů většinou.

1. Zrod ostrakismu

V každé skupině či kolektivu se nachází nějaký „slabší“ člen, který je méně oblíbený nebo něčím výjimečný, nikdo se s ním nechce kamarádit nebo bavit. Takový člen se ocitá na okraji kolektivu a zakouší od agresorů, iniciátorů, mírné prvky fyzického a psychického ubližování a cítí se kvůli tomu špatně. Takové chování a situace se mohou stát úrodnou půdou pro další vývoj šikany. Proto je dobré tyto znaky chování nepřehlížet a věnovat jim pozornost.

2. Přitvrzování manipulace a výskyt fyzické agrese

V této situaci začnou ostrakizovaní žáci sloužit agresorům jako hromosvod. Objevuje se drobná fyzická agrese. Agresoři si na slabších vybíjejí svou zlost, uvolňují si svůj stres ze školy apod. V této fázi se skupina ocitá v jakési krizi, proto je zde velmi důležitá osobnost pedagoga. Pedagog by měl zvládat skupinovou dynamiku, její vývoj a měl by včas metodicky zasáhnout do řízení skupiny. Pokud je skupina ponechána sama sobě, zaleží na konstelacích skupiny. Zda je soudržná, jaké má postoje k agresi, šikanování, jestli je ve skupině více agresivních členů, kteří by se mohli přidat na stranu šikany apod. Pokud je skupina oslabená, vyskytuje se zde nepřátelská atmosféra a rivalita, téměř vždy to vede k dalšímu stádiu šikany.

3. Klíčový moment – vytvoření jádra agresorů

Pokud nebylo zabráněno předešlým stádiím, dojde k utvoření tzv. „úderného jádra“ agresorů. Ti již nešikanují náhodně, ale systematicky a vědí, co dělají.

---

²³ Srov. KOLÁŘ, M. *Bolest šikanování*, s. 79-83

Oběťmi se stávají právě ti nejslabší a ostrakizovaní žáci. Dochází ke drolení skupiny a vytváření podskupin, kde jsou role jasně určeny a dány. Pokud se nevytvoří silná podskupina žáků, kteří vědí, že takové chování je špatné a nesprávné, může se šikana zvrtnout z počátečního stádia šikanování do pokročilého.

4. Většina přijímá normy agresorů

Jak sám název stádia napoví, dochází k přijetí norem od agresorů a k proměně celé skupiny. Všichni členové kolektivu, i ti hodní a slušní, začnou šikanovat a podílet se na lynčování oběti. Vše se stává nepsaným zákonem, který všichni dodržují. V této fázi už je proces šikanování těžko rozpoznatelný a nedá se zastavit.

5. Totalita neboli dokonalá šikana

V posledním stádiu už normy agresorů přebírají opravdu již téměř všichni členové. Skupina se dělí na dva tábory: na ty, kteří šikanují a na ty, co jsou šikanováni. Násilí a týrání se stává ohromnou legrací. Šikanující ztrácejí poslední zábrany, na úkor oběti si berou vše. Oběť šikanujícím posluhuje, poslouchá je na slovo a snaží se, co to jen jde. U oběti může dojít k psychosomatickým potížím, jako je např. zvracení před odchodem do školy, vymýšlení různých nemocí apod. Tento problém se v psychologii a pedagogice spojuje s pojmem školní fobie.²⁴

„Školní fobii je velmi těžké definovat. Samotný název naznačuje, že jde o stav, kdy se dítě buď bojí školy jako celku, nebo něčeho, co se tam vyskytuje.“²⁵

Většinou je to stav, který je vysvětlován jako úzkost z odloučení, když se dítě osamostatňuje od rodičů. Může se však vyskytnout i jakýsi strach ze školy, který může pramenit z úzkosti, ale i z jiných důvodů. Může se vyskytovat i v průběhu totalitní šikany nebo také jako její důsledek.

2.5 Typy (druhy) a formy šikany

Typy šikany byly naznačeny již v trojrozměrném praktickém pohledu na šikanování, kde autor uváděl určité typy manipulací a agresí. Pro ucelenější pohled uvádím typy šikany, které na svých webových stránkách uvádí Policie České republiky v rámci

²⁴ Srov. KOLÁŘ, M. *Nová cesta k léčbě šikany*, s. 45-53

²⁵ MARTIN, M., WALTMANOVÁ-GREENWOODOVÁ, C. *Jak řešit problémy dětí se školou*, s. 257

prevence a preventivních informací:

- „Fyzická agrese - agresor používá k šikanování oběti fyzické násilí, popřípadě předměty, kterými učiní útok důraznějším (baseballová pálka, batoh apod.).
- Slovní agrese a zastrašování - agresor oběti vyhrožuje fyzickým útokem, zastrašuje, nadává jí, vysmívá se nebo jí zastrašuje.
- Krádeže, ničení a manipulace s věcmi - agresor oběti ničí a odcizuje věci nebo si věci půjčuje a vrací je znehodnocené (zejména tužky, celý penál ajiné školní pomůcky).
- Násilné a manipulativní příkazy - agresor nutí oběť k různým nepříjemným činnostem a úkolům (např. psát za někoho domácí úkoly, nosit a odevzdávat svačtinu či kapesné).“²⁶

Kolář uvádí, že za základní formy šikany považuje celkový vnější obraz. Určil 5 základních typů vnější podoby šikany:

- „Podle typu agrese – prostředku týrání
- Podle věku a typu školy
- Z genderového hlediska
- Odehrávající se ve školách s různým způsobem řízení
- Podle speciálních vzdělávacích potřeb aktérů“²⁷

Typy šikany by se daly prakticky rozdělit do dvou velkých bloků: fyzická a psychická šikana. Do fyzické šikany bychom mohli zařadit veškeré fyzické útoky jako je kopání, mlácení, škrcení; dále používání předmětů, které mohou způsobit bolest apod. Tato šikana se dá také snadněji odhalit. Psychická šikana se velmi těžko vyšetřuje a také je obtížné stanovit, kdy už se jedná o šikanu, protože tato šikana není vidět, nezpůsobuje oděrky, ani modřiny, ale ubližuje vnitřně a způsobuje velké psychické problémy. Má své dané zvláštnosti. Do tohoto bloku bychom mohli zařadit různé slovní projevy: nadávky, vyhrožování, vysmívání, ponižování atd. Poté sem patří nucení k různému chování – např. líbání bot, uklánění se, zesměšňování sebe samého.

Často se v praxi stane, že tyto dva základní typy šikany se vyskytují společně,

---

²⁶ Policie ČR [online]. Praha: Policie ČR, Preventivní informace - Šikana [citováno 2014-02-06]. Dostupné na [www: <http://www.policie.cz/clanek/preventivni-informace-sikana.aspx/>](http://www.policie.cz/clanek/preventivni-informace-sikana.aspx/).

²⁷ KOLÁŘ, M. *Nová cesta k léčbě šikany*, s. 78

zejména v pokročilejších stádiích šikany. Je také dobré si uvědomit, že každá šikana má svůj ojedinělý průběh se svými okolnostmi a každá je posuzována jinak.

Kromě psychické a fyzické šikany rozlišujeme i zvláštní druhy šikany, kam řadíme např. šikanu mezi dívkami, šikanu v mateřské škole a kyberšikanu.

V mnou provedeném výzkumu byla respondentům položena otázka, s jakými typy šikany se setkávají nejčastěji. Jejich odpovědi mě překvapily. Z výzkumu vyplynulo, že velkým problémem dnešní doby je kyberšikana, se kterou se setkávají velmi často. Klasické typy šikany jako je psychická nebo fyzická už nejsou tak aktuální. V malém počtu odborníci zaznamenávají psychickou šikanu, která ale hodně souvisí s kyberšikanou. Tělesná šikana je na ústupu, zřejmě je to dáno bezkontaktní realitou dnešní doby, kdy vše probíhá online. Odborníci ani učitelé se s tímto typem šikany již téměř neseťkávají.

Problematiku kyberšikany se už snaží nějakým způsobem řešit i školy, které ji vidí jako velmi nebezpečnou a hodně na vzestupu. Jeden z odborníků, který pracuje jako preventista (zejména primární prevence) a touto problematikou se zabývá, ve výzkumu odpověděl, že metodici prevence na školách jsou v této oblasti zatím nevzdělaní a neví, jak s tímto typem šikany zacházet, ale že jejich snahu velmi cení a je za ni rád.

Jak vyplynulo z výzkumu, velkým fenoménem dnešní doby je kyberšikana. Proto se o ní krátce v mé práci zmíním.

Kyberšikana

„Kyberšikanu (cyberbullying) lze stroze definovat jako „zneužití ICT (informačních komunikačních technologií), zejména pak mobilních telefonů a Internetu, k takovým činnostem, které mají někoho záměrně vyvést z rovnováhy“²⁸ Nesmíme zapomínat na to, že kyberšikana, jako zvláštní druh šikany, podléhá základní definici šikany: záměrné, opakované chování, kdy dochází k ubližování a týrání jednoho člena kolektivu nebo skupiny. Zásadní rozdíl je ovšem v tom, že kyberšikana, na rozdíl od klasické šikany, neprobíhá v reálném světě. Aktéři šikany nejsou reálně konfrontováni mezi sebou. Virtuální svět nabízí anonymitu, velké množství možností od smsek, emailů až po sociální sítě, jako je např. nejznámější Facebook. Je to velký prostor, který není omezený časem ani místem. Utrpení oběti tak nekončí odchodem ze školy, ale

---

²⁸ KAVALÍR, A. (ed.). *Kyberšikana a její prevence – příručka pro učitele*, s. 15

pronásledování probíhá neustále a nonstop a oběť nemá úniku. Nekontrolovaně a rychle se šíří a slouží k pobavení širokého spektra lidí. Někdy se ani nemusí jednat pouze o členy třídy, ale i o přátele a známé oběti. V některých případech ani dotyční tu osobu, na jejíž účet se baví, neznají.²⁹

Rozlišujeme dva základní druhy této šikany: přímé útoky a kyberšikanu v zastoupení.

Mezi přímé útoky řadíme urážlivé a ponižující SMS zprávy, emaily, zprávy na sociálních sítích, různá internetová hlasování a ankety, zveřejňování choullostivých a upravených fotografií na internetu. Dále různé psaní na blogy, zveřejňování videí, rozesílání virů a spamů, kradení hesel a následné přisvojení internetových účtů. Takovým pomyslným přechodem k druhému typu je vydávání se za cizí nebo falešnou osobu, pod kterou rozesílá a rozšiřuje lživé, ponižující informace, obrázky, fotky či videa. Tato osoba se stává obětí, protože lži jsou rozšiřované jejím jménem.³⁰

O kyberšikanu v zastoupení se jedná, pokud si iniciátor šikany najde jiného člověka, zneužije jeho důvěry a neznalosti. Tento člověk poté svým jménem páchá přímé útoky za iniciátora. Často ale tato forma kyberšikany probíhá tak, že iniciátor či agresor založí internetový účet jménem své oběti, jak již bylo popsáno výše.³¹

Kyberšikana jako rychle sílící fenomén ve společnosti, si získal pozornost i českých zákonodárců. Na počátku února 2014 došlo ke schválení návrhu *Zákona o kybernetické bezpečnosti*, který bude budoucím předmětem projednávání v Parlamentu České republiky.

V současné době se kyberšikana vyšetřuje jako klasická šikana a je taktéž stejně právně ošetřena. Blíže se k právní problematice šikany dostaneme v kapitole Vyšetřování šikany.

2.6 Jak reagovat na šikanu?

Po ujasnění tématu co je a není šikana, jak je definována, jací jsou její aktéři, a druhy, se dostáváme k další problematice a tou jsou varovné signály, které můžeme zpozorovat jak ve školním, tak rodinném prostředí. Varovných signálů je mnoho a neměli bychom je nikdy podceňovat.

---

²⁹Srov. KAVALÍR, A. (ed.). *Kyberšikana a její prevence – příručka pro učitele*, s. 16-17

³⁰ Srov. Tamtéž, s. 17-18

³¹ Srov. Tamtéž, s. 18-19

Dle mého názoru patří mezi nejdůležitější varovné signály následující:

Ve školním prostředí je to zejména nápadné zdržování se v pedagogově přítomnosti, vyhledávání jeho pozornosti, dítě je evidentně vyčleněno z kolektivu, když se mu něco nepovede, následuje smích celé třídy. Dítě je také emočně vyčerpané, působí depresivně a negativně, objevuje se u něho častá nepřítomnost a značné zhoršení školních povinností. Dále si oběť nápadně nechává od ostatních nadávat, zesměšňovat, doslovně plní jejich úkoly, toleruje legraci a vtípky na svou osobu, nechá si brát věci, svačiny, mohou se objevit i lehké fyzické projevy ze strany agresorů.

V rodinném prostředí by si rodiče měli všimnout zejména projevů dítěte, co se týče reakcí na školu. Dítě se může bát jít do školy, mohou se objevit psychosomatické potíže před odchodem z domova. Chodí domů potrhané, špinavé, může mít i modřiny, odřeniny, často také nemá peníze, začne žádat vyšší kapesné nebo v nejhorších případech i krásk. Děti jsou emočně labilní, zamklé, ohání se neopodstatněnou agresí, mohou být i hrubé a zlé. Při pokročilých šikanách už může dítě začít přemýšlet o ukončení života, začíná o něm mluvit, a pokud se s dítětem nezačne pracovat, může být sebevražda dokonána do důsledku.

Pokud rozpoznáme některý z varovných signálů, který se začíná nápadně projevovat ve větší míře a čím dál častěji, měli bychom znát účinný postup a vědět, jak správně reagovat, abychom oběti nevědomě neublížili.

2.7 První východisko pro oběť při šikaně

Při prvním zásahu ve školním prostředí je důležitý opatrný postup. Je třeba zohlednit mnoho kritérií. Nejzávažnějším z kritérií je odkrýt o jaký stupeň šikany se jedná. Dále jestli se jedná o dlouhodobou nebo krátkodobou šikanu, kolik aktérů je v šikanování zainteresováno (tedy počet agresorů i obětí), závažnost projevů šikany, jaké má dopady na oběť a v neposlední řadě jak se k šikaně staví celý třídní kolektiv, což také souvisí se stupněm šikany.

Neméně důležitá je také osobnost pedagoga a jeho reakce na vzniklý problém. I pedagog je jen člověkem a jeho reakce vždy nemusí být předpisové a bezchybné. Prvním krokem, který by měl pedagog učinit, je ochránit oběť a vše nahlásit řediteli školy. V pokročilých a totalitních šikanách může dojít i k uvolnění žáka ze školy na několik dní, než se situace uklidní a vymyslí se strategie vyšetřování (o které se zmíním v další kapitole Vyšetřování šikany).

U rodičů, zejména u rodičů obětí, by měla panovat velká citlivost a otevřenost vůči varovným signálům. V žádném případě by je neměli přehlížet nebo bagatelizovat. Pokud dojde k rozpoznání některých signálů, rodiče by neměli začít „plašit“, ale měli by si zjistit a seznámit se s tím, co je šikana, jaké jsou její signály, typy, jaké má důsledky. Až poté účinně přistoupit k řešení ve škole.

Rodiče by měli dítěti poskytovat co největší důvěru a podporu. Měli by si rozumně a citlivě o problému šikany promluvit. Dále by měli k dítěti přistupovat pozitivně, motivovat ho ke změně nesebevědomého chování, naučit dítě, aby si dokázalo dělat legraci samo ze sebe a posměšky v menším rozsahu nebrat tak vážně.

Ke špatným pocitům nedochází jen u oběti, ale také u jejích rodičů. Dávají si odlišnost svého dítěte za vinu, hledají chyby ve výchově apod.

Nejenom oběť pociťuje úskalí při šikaně. Dochází tomu tak i u agresora. U agresora se řeší otázka potrestání a trestu za jeho chování, které přesahuje veškeré meze. Takovému dítěti by měli rodiče vysvětlit, že jeho chování je špatné, měli by se snažit o pozitivní změnu v jeho chování, vysvětlit mu, jaké chování je nežádoucí. Rodiče si často zpočátku nechtějí připustit, že by jejich dítě ubližovalo a šikanovalo jiné děti. Jejich reakce by měla být taková, aby dali dítěti jasně najevo, že se provinilo hrozným způsobem. Dobrým výsledkem je, když dítě projeví svou lítost a omluví se.³²

Z hlediska školního prostředí se potrestání agresora řeší různými výchovnými opatřeními – např. třídní, ředitelské důtky, snížená známka chování, přesazení do jiného kolektivu nebo až vyloučení ze školy. Při opravdu závažných šikanách je rodičům agresora doporučena návštěva ve Středisku výchovné péče, návštěva na Sociálním oddělení úřadů či magistrátů, informování Policii ČR apod.³³

Od odborníků v mém výzkumu vyznělo, že i spolupráce s rodinou se pohybuje na rovině individuality. Velký rozdíl je mezi rodiči agresora a oběti. Obecně by se dalo říci, že rodiče oběti spolupracují se školou a odborníky více, protože jsou neradi, když se jejich dítě trápí a snaží se to rychle vyřešit. U agresorů může dojít až k jakési podpoře od rodičů, ve stylu: je dobře, že se bráníš apod. Obecně také mají problém přiznat si, že jejich dítě je „zlobivé“. Z hlediska ovlivnění rodinného prostředí velmi záleží na fungování rodiny – zda je zdravé či obtížné. U rodičů se mohou objevovat pocity selhání a často také dochází k hledání viníka v rodině (po kom to dítě je?). Je třeba brát

---

³² Srov. ŘÍČAN, P. *Agresivita a šikana mezi dětmi*, s. 63

³³ Srov. 28 275/2000-22. Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení, čl. 5

v úvahu několik faktorů, jako je např. typ výchovy, fungování rodiny apod. V neposlední řadě dochází také k zprerhání vazeb se školou, mnohdy školy i rodiče obviňují, chybí důvěra a autorita obecně.

Výše popsané platí hlavně u počátečních stádií šikany. U pokročilých stádií už jde oběti mnohdy i o život a tam je tím nejdůležitějším zajistit ochranu oběti. Základní ochranou je neposílat dítě do školy a vše neprodleně nahlásit ve škole.

Z tohoto vyplývá otázka, zda své podezření nahlásit ve škole, protože každé oznámení má své důsledky a postavení té konkrétní školy také není jednotné. Pokud se rodiče rozhodnou oznámit šikanu škole, je potřeba, aby do školy šli oba rodiče nebo nějaký jiný rodinný příslušník či přítel, ve kterém vidí rodič podporu. Měli by navštívit, jak třídního učitele, tak ředitele a požadovat jejich stanovisko k danému problému, zda jsou schopni poskytnout účinnou pomoc dítěti apod. Tady velmi záleží na postavení školy k problematice šikanování. Jsou školy, které účinně a odborně dokáží problém šikany řešit, poté jsou školy, které si myslí, že problém dokáží vyřešit sami a také školy, které si žádný problém nepřiznávají a bagatelizují veškeré signály a náznaky.

Odborníci, kterých jsem se na problematiku spolupráce se školou také ptala, se shodují s výše popsanou teorií a z praktického hlediska dodávají, že spolupráce se školami je hodně individuální. Všichni respondenti shledávají jako problémové, že si škola šikanu nepřiznává a dělá, jako že neexistuje nebo šíří, že u nich na škole žádná šikana není. Dále se shodují, že také velmi záleží na osobnosti pedagoga, ředitele školy a odbornosti a aktivitě školního metodika prevence. Najdeme školy, které si problém přiznávají, snaží se mu předcházet a aktivně ho řešit, někdy si škola přizve i odborníky. Pak jsou zde ale také školy, které zarytě nespolupracují a pomoc odborníků nepotřebují a odmítají.

Když už školy problém přiznají, objevuje se nová tendence předčasně ukončovat vyřešení problému. Šikana nebývá dořešena do důsledků a to není ideální.³⁴

Pokud rodiče znají stanovisko školy, vědí, jak se k problému škola staví a zdá se jim to nedostačující nebo neodborné a k šikanování dochází stále, mohou se obrátit na školní inspekci. V totalitních nebo pokročilých šikanách může dojít k naplnění skutkové podstaty trestného činu nebo k přestupku. V těchto případech informujeme Policii ČR.

---

³⁴ Poznámka autora výzkumu „Při položení otázky spolupráce se školou se většina respondentů zdráhala své odpovědi. Respondenti dlouho nad odpovědí přemýšleli a byli hodně opatrní.“

3 Vyšetřování šikany

Jak již bylo popsáno výše, šikanu v praxi dělíme na počáteční a pokročilou. Takto k šikaně přistupujeme i během vyšetřování. Musíme si ovšem uvědomit, že není lehké šikanu rozpoznat, odhalit a účinně ji vyřešit.

Důvodem vyšetřování bývají zejména varovné signály, kterých by si měl všimnout rodič nebo učitel. Pokud k povšimnutí dojde u rodiče, ten může oznámit vše ve škole a důvodem vyšetřování se stane podnět od rodičů. Dalšími důvody může být přímé odhalení šikany pedagogem, kdy je přímo „načape“ při šikanování. Nebo jsou to většinou anonymní dopisy oběti nebo ostatních členů skupiny, kteří toto chování shledávají za špatné. U obětí pokročilejších šikan může dojít také k zoufalému činu jakým je pokusu o sebevraždu a to už se stává pádným důvodem k prošetřování.

3.1 Kdy si škola poradí sama a kdy je nutný zásah z mimoškolního prostředí

Ve většině případů počátečních stádií šikany, si škola dokáže pomoci sama. Nejsou vyžadované speciální postupy a taktiky. Velmi důležitý je moment překvapení, kdy agresor nebo agresoři nevědí, že se šikana provalila a že se začíná vyšetřovat. Nikdy bychom ovšem neměli začít vyšetřování u agresorů. Mohlo by to mít za důsledek zničení důkazů a přípravu agresorů na další ovlivňování a vyhrožování svědkům případně oběťm. I u počátečních šikan je velmi těžké proniknout a prohlédnout, co se skutečně děje a co se skutečně stalo.

Vyšetřování by mělo probíhat utajeně, a pokud se z nějakých důvodů odhalí, vyšetřující by měl mít na paměti ochranu oběti a ochranu zdroje informací.

V těchto případech počáteční šikany povětšinou volíme strategii v těchto 5 krocích:

1. *„Rozhovor s těmi, kteří na šikanování upozornili a s oběťmi.*
2. *Nalezení vhodných svědků.*
3. *Individuální, případně konfrontační rozhovory se svědky (nikoli však konfrontace obětí a agresorů).*
4. *Zajištění ochrany obětem.*
5. *Rozhovor s agresory, případně konfrontace mezi nimi.“*³⁵

---

³⁵ 28 275/2000-22. Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení, čl. 4, odstavec 2

Při pokročilejších stádiích šikany, si škola už sama pomoc nedokáže. Toto vyšetřování vyžaduje psychologické a odborné postupy, na které už školní metodik prevence většinou sám nestačí. V takovýchto případech je důležité přizvat odborníky a specialisty, např. z psychologicko-pedagogických poraden, krizových center apod. V nejpokročilejších totalitních šikanách, kdy jsou naplňovány skutky trestných činů či přestupků, je potřeba také vše oznámit Policii ČR.

V těchto šikanách volíme tento postup:

1. *„Překonání šoku pedagoga a bezprostřední záchrana oběti.*
2. *Domluva pedagogů na spolupráci a postupu vyšetřování.*
3. *Zabránění domluvě agresorů na křivé výpovědi.*
4. *Pokračující pomoc a podpora oběti.*
5. *Nahlášení policii.*
6. *Vlastní vyšetřování.*³⁶

V poslední fázi vlastního vyšetřování se už postupuje velmi podobně jako v pěti krocích, které jsou popsány výše.

Je nutné také podotknout, že volba strategie a postupu vyšetřování je daná rozhodnutím dané školy nebo organizace a na nikom jiném.

Aby vyšetřování proběhlo správně a bez větších problémů, měli bychom vědět o překážkách a chybách ve vyšetřování, a umět se jim vyvarovat.

3.2 Chyby a překážky ve vyšetřování

Takovou zásadnější chybou je nerozlišení mezi počáteční a pokročilou fází šikany. Pedagogové si často také neuvědomují skrytosti šikany a strachu obětí i svědků. Musíme si uvědomit, že svědkové mohou mnohdy zamlčovat pravdu a falešně vypovídat z důvodu nařízení agresorů nebo ze strachu před agresory.

Další výraznou chybou, která se může stát je přímá konfrontace oběti s agresorem. To může vést ke zmatení ve vyšetřování i k záměně „rolí“, kdy může být oběť označena za agresora. S tím souvisí i chyba, kdy jsou do školy k řediteli pozváni oběti, agresori i jejich rodiče a vše se řeší najednou, bez zjištěných okolností, či

---

³⁶ 28 275/2000-22. Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení, čl. 4, odstavec 3

zjištěného názoru celé třídy. Nebo se šikana začne ihned po zjištění vyšetřovat před celou třídou.

Musíme si také uvědomit roli oběti při šikanování. Oběť má strach, je zamlklá, prožívá trauma související se studem, že se nedokáže bránit sama. Získat od oběti objektivní informace je velmi náročné a složité a na všechny tyto skutečnosti je třeba brát ohled.

Co se týká rodičů, ti mají někdy přehnané obranné reakce, nechtějí si připouštět, že by jejich dítě dokázalo někoho šikanovat a někomu ubližovat a proto ho nepřiměřeně brání a kryjí. Může dojít také k nechuti spolupracovat z důvodu obav o své dítě a jeho duševní zdraví.

U totalitních šikan může dojít i k nevědomé a nechtěné ochraně agresorů ze strany pedagogů. Je to zejména v případech, kdy agresori jsou premianti třídy, obecní oblíbenci pedagogů, dobře spolupracují a plní všechny úkoly. A nikdo by u nich nepředpokládal, že šikanují. Proto je velká chyba, když pedagog podlehne tomuto klamu dobrého žáka. Jako největší chybou v této situaci je, když se pedagog obrátí s pomocí rozkrytí vztahů ve skupině na agresora.

3.3 Šikana z právního hlediska

V současných zněních platných zákonů se pojem šikana jako takový přímo nevyskytuje. Přesto se s pojmem šikany operuje v právní i soudní praxi. Např. ve vyšetřovacích spisech, soudních rozhodnutích. Je to ovšem zejména jen u pokročilých šikan, kde agrese dosáhla naplnění skutkové podstaty trestného činu.

V právní praxi se pojem šikana chápe jako: „*úmyslné jednání, které je namířené proti jinému subjektu a které útočí na jeho lidskou důstojnost*“.³⁷

Rozhodující při činu šikanování je úmysl a také to, jestli daný čin splňuje znaky trestného činu. Nejčastěji jsou ustanovovány trestné činy proti svobodě a lidské důstojnosti:

- Omezování osobní svobody – formy šikany spočívající v zamykání, uzavírání a svazování oběti
- Vydírání – pokud je oběť nucena násilím nebo výhružkami, aby něco činila.
- Vzbuzení důvodné obavy – agresori vyhrožují smrtí, těžkou újmou na zdraví,

---

³⁷ KOLÁŘ, M. *Skrytý svět šikanování ve školách*, s. 118

nebo vyhrůžky jiným způsobem, které mohou vzbudit důvodní obavy.

- Loupež – většinou za krádeže agresorů, rozhodující je to, že k tomu bylo využito násilí.
- Ublížení na zdraví – při zdravotní újmě oběti.
- Poškozování cizí věci – úmyslné poškozování cizích věcí.³⁸

Při naplňování skutkové podstaty trestných činů se setkáváme s další překážkou a tou je trestní odpovědnost pachatelů, v tomto případě agresorů.

„Za mladistvého se považují osoby starší 15 let, dospělost z hlediska trestní odpovědnosti nastává dosažením 18. roku věku.“³⁹

Podle výše popsaného nemůže být mladistvý trestně stíhán. Při závažných a pokročilých šikanách, kdy není agresor trestně odpovědný, může *„soud pro mládež uložit podle zákona č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, některá z následujících doporučení: dohled probačního úředníka, zařazení do terapeutického, psychologického nebo jiného vhodného výchovného programu ve střediscích výchovné péče, ochrannou výchovu.“⁴⁰*

Ovšem trestní odpovědnost mají i rodiče a učitelé. Rodiče agresorů jsou posuzováni podle trestného činu ohrožování mravní výchovy. Pokud k šikanování dochází ve škole, je plně odpovědná ta daná školní instituce.

U pedagogů platí i oznamovací povinnost ze zákona. *„Učitel nebo vychovatel, kterému bude znám případ šikanování a nepřijme v tomto ohledu žádné opatření, se vystavuje riziku trestního postihu pro neoznámení, případně nepřekažení trestného činu. V úvahu přicházejí i další trestné činy jako např. nadržování či schvalování trestného činu, v krajním případě i podněcování.“⁴¹*

---

³⁸ Srov. KOLÁŘ, M. *Skrytý svět šikanování ve školách*, s. 120-121

³⁹ KOLÁŘ, M. *Skrytý svět šikanování ve školách*, s. 121

⁴⁰ Policie ČR [online]. Praha: Policie ČR, Preventivní informace - Šikana [citováno 2014-02-24]. Dostupné na [www: <http://www.policie.cz/clanek/preventivni-informace-sikana.aspx/>](http://www.policie.cz/clanek/preventivni-informace-sikana.aspx/).

⁴¹ 28 275/2000-22. Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení, čl. 1, odstavec 4

4 Adaptace dětí, které prošly šikanou a léčba kolektivu

Oběť šikany většinou ihned po odhalení zažívá okamžitou stresovou reakci. Jak je to ale s obětí po několika měsících či letech po události, pokud se dítěti nikdo odborně nevěnuje, když to potřebuje? U oběti se může rozvinout i posttraumatická stresová porucha s nedozírnými následky, které se mohou opětovně objevit i několik let po šikanování.

„Posttraumatická stresová porucha (angl. zkratka PTSD) vzniká následkem těžkého stresu, jehož intenzita překračuje běžnou lidskou zkušenost. Pokročilá šikana bezesporu takovou nadměrnou zátěží je, navíc opakovanou a často dlouhodobou.“⁴²

Velmi záleží na postavení oběti k danému problému. Zda zážitek šikany přijme jako nepřekonatelnou hranici nebo jako životní zkušenost. Někdy si oběť myslí, že její ublížení bylo vnitřně a psychicky zpracováno a má „klid v duši“, ale v podobných situacích může dojít k návratu pocitů a jednání, které dotyčný cítil při šikaně. V některých případech tento nevyřešený problém může vést až k ztotožnění se s agresorem. Oběť má pocit, že je jejím právem, chovat se jako agresor, provádět druhým, co bylo prováděno jí apod. Na druhé straně, když oběť přijme ublížení jako něco posilujícího, co jí dává sílu a energii, ponaučila se z této zlé zkušenosti, může jí to motivovat k lepším výsledkům.⁴³

Téma adaptace po šikaně je velmi široké a přináší s sebou mnoho otázek. Např. Jestli je dobré přeložit dítě do jiné školy? Zda je dobré vzít dítě k psychologovi, i když by nechtělo? apod. V neposlední řadě je to ale i vyrovnání se oběti s agresí, jak se dokáže znovu zapojit a normálně fungovat v kolektivech, ať už školních nebo později pracovních.

Odborníci se povětšinou shodují na tom, že dítě by se ze školy přeložit jinam nemělo. Jeden odborník z mého výzkumu, který pracuje jako školní metodik prevence na základní škole, mi v rozhovoru řekl (viz příloha I.), že v dnešní době shledávají na základních školách jako problémové právě přistupování obětí, ale i agresorů z jiných škol. Už mnohokrát se stalo, že do jedné třídy přišla oběť z jiné školy a za měsíc přistoupil i agresor z té samé školy jako oběť. Takto se problém neřeší, jen se stále

⁴² KOLÁŘ, M. *Nová cesta k léčbě šikany*, s. 157

⁴³ Srov. BOURCET, S., GRAVILLONOVÁ, I. *Šikana ve škole, na ulici, doma*, s. 66-68

prohlubuje a oběť má neustálý strach a nedokáže se běžně zařadit do kolektivu.

Další odborníci (kurátor pro mládež a školní metodik prevence) vidí adaptaci dítěte po šikaně jako celkově obecný problém, kterým se nikdo nezabývá a který nikdo neřeší.

4.1 Následky šikanování u dítěte i třídního kolektivu

Následky po šikanování najdeme u všech šikan, ať jsou krátkodobé nebo dlouhodobé, počáteční nebo pokročilé. Na tom také závisí míra „poškození zdraví“ oběti.

U počátečních šikan si můžeme myslet, že k následkům nedochází nebo dochází, ale jen k nepatrným. Opak je však pravdou. Krátkodobé nebo dlouhodobé emoční strádání a týrání ve školní lavici, kde agresori nadávají, izolují oběť, zesměšňují jí a ponižují, vede k přetížení psychiky a může vést až k psychosomatickým potížím.⁴⁴

Následky u těchto typů šikan okrajově souvisí s varovnými signály, které jsou popsány v podkapitole Varovné signály. Pro úplnost a připomenutí uvádím: „Normální“ a podle některých názorů „zocelující a otužující“ šikanování způsobuje adresátům zjevné poruchy v sociální (školní) a osobnostní adaptaci. Často se u nich vyskytuje:

- nepozornost při vyučování,
- zhoršení prospěchu,
- tendence k nadměrné omluvené absenci (únik do nemoci),
- tendence k neomluvené absenci (záškoláctví),
- poruchy sebehodnocení a narušené, negativní sebepojetí,
- celková nejistota a stále přítomný strach.⁴⁵

U pokročilejších šikan už jsou dopady a následky šikany ve větší míře a intenzitě a často také vyžadují odbornou pomoc psychologa nebo psychiatra. Při šikanách, kdy už jde o život oběti, se u oběti může vyskytnout panický strach ze smrti. Dostaví se potíže se spánkem, noční můry, psychosomatické potíže – náhlé bolení břicha, hlavy, nechutenství apod.

Často se u takovýchto obětí stává, že rodiče zařídí přestup dítěte do jiné školy a tím považují problém za částečně vyřešený. To dítě si ovšem sebou nese obrovské trauma,

⁴⁴ Srov. KOLÁŘ, M. *Nová cesta k léčbě šikany*, s. 158-159

⁴⁵ KOLÁŘ, M. *Nová cesta k léčbě šikany*, s. 160

keré nedokáže samo zvládat. V nové třídě se necítí dobře, nedokáže se adaptovat, neumí si hledat nové přátele a navozovat nové kontakty. Skutečností se stává i po takovém přestupu, že je oběť šikanována znovu. Oběť totiž svými znaky a svou nálepkou „tiché myšky v koutě“, může přitahovat agresory znovu a celé utrpení se začne opakovat. Často se tedy může stát, že oběť jednou šikanovaná, může být šikanována znovu.⁴⁶

V mnou provedeném výzkumu se taktěž zabývám tím, zda jsou již jednou šikanované děti šikanovány znovu a jak zvládají podobné situace přibližující se šikaně. Panovala shoda odborníků, že se to může stát velmi jednoduše. Oběti šikany mohou být vůči těmto podobným situacím přibližujících se k šikaně velmi citlivé. Během nich se jim vybavují emoce a pocity, které zažívali při šikanování. Mohou mít i tzv. „flashbacky“ a mohou to brát jako velké ohrožení a být tedy náchylnější k podobným situacím a vnímat je citlivěji. S tím ovšem souvisí i návratnost šikanování – oběti jsou ustrašené, citlivé, úzkostné, neprojevují se, straní se kolektivu – mohou mít i takovou tu nálepkou oběti a často se stává, že jsou šikanováni znovu, protože svou zvláštností agresory přitahují.

Odborníci z mého výzkumu se taktěž shodli s výše popsanou teorií, která popisuje možné projevy následků u obětí. Na otázku: *Jak si myslíte, že se děti s problémem šikany vyrovnávají?* odpověděli, že děti se s tímto problémem vyrovnávají velmi těžko, individuálně a má to pro ně mnohdy velké psychické důsledky (může u nich dojít až k celoživotnímu traumatu a může se projevit hodně dlouho po šikaně). Důležité jsou ovšem aspekty dlouhodobosti a intenzity dané šikany (jak dlouho trvalo, jak dlouho trvalo vyšetřování apod.). V neposlední řadě také závisí na přístupu a připravenosti rodičů na daný problém.

Jako velmi problémové shledávají právě tzv. „následnou péči po šikaně“. Jestli si s obětí někdo po šikaně o všem promluvil, jestli navštěvoval odborníky, zejména tedy dětského psychologa apod. Je to obrovský rozdíl, když je dítě ponecháno svému osudu a ať se s tím popere samo a jak uzná za vhodné, než když navštěvuje odbornou pomoc.

Oběti šikany totiž mají velkou tendenci se před problémem schovávat, dělat jako že se nic nestalo, všechno vzdát a splynout s davem. Oběti potřebují péči, ale je téměř nemožné je získat a „zlákat“ ke spolupráci s odborníky.

U odborníků také panovala shoda, co se týče navazování nových přátelství. Taktěž

---

⁴⁶ Srov. KOLÁŘ, M. *Nová cesta k léčbě šikany*, s. 156-157

to shledávají velmi problémové a hodně individuální - přátelé hledají oběti obtížně a těžko, protože je u nich otřesena důvěra ve veškeré vztahy. Obecně by se dalo říci, že volí spíše vyčkávací taktiku, čekají, až si jich někdo všimne a toho dotyčného se potom chytanou, ujmou, nechtějí se bavit s nikým jiným. V takovýchto případech může dojít až k fixaci.

V těchto chvílích doporučují odborníci rodičům, aby dítě motivovali k navštěvování zájmových kroužků mimo školu. Je důležité, aby si oběť našla přátele i mimo své školní prostředí.

Problémem může být také to, že si oběť po šikaně hledá náhradní cesty komunikace přes internet v „online světě“ (různé chaty, seznamky, atd.). Což je fenoménem dnešní doby a s tím problém rozvíjející se kyberšikany.

Právě proto tak záleží na následné péči po šikaně. Jak se dítě s problémem dokázalo vyrovnat, se promítá i do jeho budoucích vztahů.

Pokud shrneme výše popsané, je adaptace dítěte po šikaně velmi individuální záležitostí, se kterou souvisí mnoho okolností šikany (zda byla krátkodobá, dlouhodobá, počáteční nebo pokročilá, jakou měla intenzitu, jaký závěr, vyšetřování apod.). Souvisí také s osobností oběti, jejím prahem zvládání stresu a zátěžových situací. Přesto dochází u obětí k nedozírným, dlouhotrvajícím, někdy i trvalým psychickým následkům, projevujících se jako psychosomatické poruchy při podobných situacích přibližující se šikaně nebo jako úzkostné stavy v podobě různých neuróz a poruch. To platí zejména u obětí, které neprošly již zmiňovanou následnou péčí po šikaně.

Co se týče následků u školního kolektivu, dochází k poškození zdraví (jak psychického, tak fyzického) u obětí, což již bylo popsáno výše. U agresorů se může vyvinout sklon k postojům antisociálního chování. Od tohoto chování už je jen malý krůček k páchání trestné činnosti. Často se také stává, že ten kdo šikanuje, si tak vytváří základy pro domácí násilí a pro všechna agresivní chování na pracovišti, protože se nenaučil, že společnost dokáže důrazně prosazovat to, co je obecně správné a za jeho agresivní chování ho důrazně trestat.⁴⁷

Ani přihlízející a svědci šikany ve třídě nezůstávají neteční a bez následků. Přihlízejí, jak je někdo bez zábran týrán, ponižován a zesměšňován. Jsou tak „učeni“ tomu, že společnost nedokáže ochránit slabé, kteří se sami neumějí bránit a mohou

---

⁴⁷ Srov. KOLÁŘ, M. *Nová cesta k léčbě šikany*, s. 155

ztratit důvěru ve společenský řád a normy. Může to u nich zakotvit názor, že porušování norem a zákonů je přípustné a nehrozí za to žádný trest.

V neposlední řadě jsou následky patrné i u pedagogického působení ve třídě. Dochází k narušení výchovných postupů a funkcí, ale také k přerušení funkcí vzdělávacích.⁴⁸

Pro úplnost výše popsaného ještě uvádím, že nám ze šikanování mohou vyplynout určitá ponaučení, která uvádí ve své knize autorka Elliottová:

„Oběti poznají, že:

- *samy nemají žádnou hodnotu;*
- *se jemnost a laskavost nevyplácí;*
- *je přípustné vyřazovat z kolektivu osoby odlišného chování;*
- *si můžete vylepšit vlastní život na úkor někoho jiného, slabšího než vy;*
- *je vaší chybou, nedovedete-li si poradit s lidmi, kteří vám znepríjemňují život;*
- *musíte zapadat do kolektivu, i kdyby byl jakýkoliv;*
- *je nutné sebezapření;*
- *nemají naději zvítězit;*
- *se nevyplácí tyto problémy někomu oznámit;*
- *jsou na světě jakoby omylem;*
- *je lépe lidem nevěřit;*
- *je třeba tento negativní jev zakrývat lhaním;*
- *je lépe být submisivní;*
- *nezbývá, než žít stále ve strachu.*

Pachatelé se naučí:

- *jednat s lidmi z pozice síly;*
- *že hrubá síla je lepší než inteligence;*
- *že vás nikdo nezastaví, budete-li dost agresivní slovně nebo fyzicky;*
- *že určité situace je nejlépe řešit zlobou a naháněním strachu;*
- *že podněcováním jiných ke stejnému zlu si vybudujete základ autority;*
- *netrpělivému a netolerantnímu jednání;*
- *že je přípustné lidi odlišného chování prostě likvidovat;*
- *že mohou vnucovat svou vůli jiným lidem;*

---

⁴⁸ Srov. KOLÁŘ, M. *Nová cesta k léčbě šikany*, s. 155-156

- *že mohou jiné lidi ovládat zastrašováním;*
- *pohrdat slabostmi jakéhokoli druhu;*
- *že mají právo napadat kohokoli, kdo je slabší než oni sami.*⁴⁹

4.2 Léčba třídního kolektivu

Po tom co jsme se seznámili s tím, jak na šikanu reagovat, jak by se šikana měla vyšetřovat a jaké jsou chyby ve vyšetřování, můžeme přistoupit k tématu léčby třídního kolektivu. Tato léčba probíhá několika ověřenými a vyzkoušenými postupy, které se v praxi osvědčily jako dobré. Ovšem opět si musíme uvědomit, že je nutné odlišovat počáteční a pokročilou šikanu a také její intenzitu a délku.

4.2.1 Náprava dvěma metodami

Tyto metody usilují o ukončení, zastavení procesu šikanování a eliminaci příznaků. Jedná se o léčbu celého kolektivu.

Metoda vnějšího nátlaku

Je v pedagogické praxi hojně používána a využívána. V podstatě jde o rozdávání trestů agresorům a šíření strachu z nich. Má upozornit kolektiv, že to, co se děje je špatné a nežádoucí. Nastoluje zpátky režim dodržování norem a právního i školního řádu.

„Potřeba razantnosti a potřeba zajistit bezpečí všem ohroženým vyžaduje, aby metoda zahrnovala následující 3 pilíře:

- *individuální nebo komisionální pohovor,*
- *oznámení o potrestání agresorů před celou třídou,*
- *ochranu obětí.*⁵⁰

Pohovory mají svou výchovnou a zastrašovací funkci. U počátečních šikan postačí obvykle rozhovor dítěte s pedagogem, který na něj udělí přiměřený nátlak. U pokročilých šikan už je ale vhodnější zvolit komisionální pohovor. V takovéto komise se nachází většinou ředitel, metodik prevence nebo výchovný poradce a třídní učitel. Po komise by mělo následovat zhodnocení získaných faktů a informací v podobě krátké porady „za zavřenými dveřmi“ členů komise, kde by si

⁴⁹ ELLIOTTOVÁ, M. *Jak ochránit své dítě*, s. 81-82

⁵⁰ KOLÁŘ, M. *Nová cesta k léčbě šikany*, s. 192

měli sdělit své názory a postřehy a poradit se o konečném řešení.

Poté následuje nelehký úkol pro pedagogy nebo vyšetřovatele šikany. Musí vše oznámit rodičům – v oznámení by se neměly používat žádné konkrétní informace ani jména, ale pouze fakta. Poté by měl pedagog přesvědčit rodiče, že se jejich dítěti snaží hlavně pomoci a nechce ho jen potrestat. Tady si musí pedagog (vyšetřovatel) dávat velký pozor na chyby ve vyšetřování – zejména na vzájemnou konfrontaci agresora s obětí.

Po rozhovorech následuje udělování trestů. U pokročilejších nebo závažnějších šikan může probíhat i formou výchovné komise. Výchovným trestům jsem se již v mé práci věnovala v kapitole Prvního východiska pro oběť.⁵¹

Podle pilířů následuje sdělení o výsledku komise třídnímu kolektivu. Tady je potřeba být obezřetní. Musíme vzít v úvahu, v jakém stádiu se šikana nacházela a jak moc byla pokročilá skupinová dynamika a podle toho volit vhodný postup sdělení a přístupu k podávaným informacím. Cílem je, aby většina třídy přijala potrestání jako správné a souhlasila s ním.

Musíme ovšem také brát zřetel na ochranu oběti. To, že vyšetříme šikanu a potrestáme agresory, neznamená, že je vše vyřešeno. Pokud je oběť ponechána v kolektivu, kde byla šikanována, musí jí pedagog zajistit ochranu, např. pravidelným a opakovaným setkáváním s obětí nebo „informátory“, stanovením ochránců oběti apod.⁵²

Metoda usmíření

Tato metoda se od metody vnějšího nátlaku zásadně liší. V metodě vnějšího nátlaku šlo zejména o potrestání agresorů a přimět je tak k poslušnosti. V této metodě již nejde o potrestání, ale, jak již název napovídá, o usmíření. Jde o nápravu vtažů mezi agresorem a jeho obětí, která je hledána společně a v přátelském prostředí. Jedná se o vzájemné pochopení citů, emocí a jejich sdílení. Tato metoda má ovšem striktní pravidla, kdy a v jakých případech ji lze použít (jsou to jen případy počátečních šikan!). Využívá se tady jakýsi moment překvapení, protože pedagog nejedná a neřeší agresorovo chování běžnými způsoby a tak, jak by agresor očekával. Za velmi důležité je bráno, aby chtěl agresor své chování změnit, vlastně jde o jakousi částečnou

---

⁵¹ Srov. KOLÁŘ, M. *Nová cesta k léčbě šikany*, s. 192-194

⁵² Srov. Tamtéž, s. 194-195

podmínku pro použití této metody.⁵³

Kolář, který se těmito dvěma metodami zabývá, uvádí jakýsi metodický postup při metodě usmíření:

V prvním kroku bychom měli provést diagnostiku, která neslouží k potrestání, ale jako ujištění, pro jakou metodu řešení se rozhodnout. Následují rozhovory s obětí a agresorem, každý zvlášť. Pedagog by měl při rozhovoru s obětí být trpělivý a měl by v oběti navodit pocit bezpečí a sounáležitosti. Měl by jí také vše vysvětlit, seznámit ji s oběma metodami a nechat ji se vyjádřit. Bez souhlasu oběti nelze pokračovat v žádných krocích. U agresorů je rozhodující projevená lítost, snaha své chování změnit a otevřenost pro změnu.

V případě, že se pedagog v předchozích krocích ujistil, že metoda usmíření je v tomto případě vhodná, nastává poslední krok a tím je společné setkání oběti a agresora a společně budovaná náprava.⁵⁴

4.2.2 Kvalifikovaná pomoc – tzv. 3 kroky

Tento postup reflektované pomoci nám podává jakýsi souhrn poznatků, se kterými jsme se seznámili v kapitolách Šikana a Vyšetřování šikany. Může napomoci odborníkům i pedagogům, aby si uvědomili správný postup vyšetřování, a také naznačuje vylepšení cesty za léčbou šikany.

1. krokem je diferenciální diagnostika

V tomto kroku je důležité rozlišit skutečnou šikanu od chování přibližující se šikaně, tj. škádlení, pošťuchování apod. Pokud vyšetřovatel dospěje k názoru, že se skutečně jedná o šikanu a započne vyšetřování, je důležité, aby se měl na pozoru před překážkami ve vyšetřování.

2. krokem pomoci je vnitřní diagnostika

Tady je zejména potřeba rozlišit formy šikany a posoudit šikanu ze tří praktických pohledů (které jsou popsány v kapitole Šikana). Poté můžeme určit, jak bychom měli správně postupovat, zda si na pomoc přivolat odborníky z jiných institucí, rozlišit podmínky a příčiny šikany a také promyslet, jaké dopady to bude mít na zúčastněné.

V tomto kroku se ujišťujeme, zda je to opravdu šikana, v jakém stádiu se nachází

---

⁵³ Srov. KOLÁŘ, M. *Nová cesta k léčbě šikany*, s. 196-197

⁵⁴ Srov. Tamtéž, s. 198-200

a jaký zvolíme postup k řešení. V neposlední řadě také musíme důrazně myslet na vzájemné vztahy a dopady těchto vztahů mezi agresory a oběťmi.

Výsledkem tohoto kroku je určení diagnózy.

3. krokem pomoci je určení typu scénáře pro základní směr léčby

Záleží na tom, zda jde o počáteční nebo pokročilou šikanu a zda má obvyklé či neobvyklé formy. Vyhodnotíme stádium a formu šikany, vyřešíme překážky ve vyšetřování a rozhodneme se, zda tento problém vyřeší škola sama, většinou v podobě prvního východiska, nebo zda si přizve odborníky v podobě ucelené pomoci.⁵⁵

4.2.3 Základní intervenční program (dále jen ZIP)

Jak již bylo řečeno výše, velmi záleží na tom, v jakém stadiu se šikana nachází. Pokud dojde ke třetímu stadiu šikany, kdy dochází k jakémusi přelomu mezi počáteční šikanou a pokročilou, můžeme použít tento program, buď jako intervenční jednorázový zásah nebo jako dlouhodobou práci s třídní komunitou.

„Cílem ZIP je zastavení sebedestrukce a nastartování sebeúzdavného procesu skupinového organismu. Úsilí je napřeno na vnitřní proměnu vztahů ve třídě a posílení imunity proti případnému opakování infekce šikanování. Signálem úspěšnosti těchto snah bývá prožití zážitku „my“, který může ve výjimečných případech nabýt až podoby fenoménu setkání.“⁵⁶

Tento program je dobrým pomocníkem pro „vnoření se“ do kolektivu, rozkrytí tajných a zakrývaných informací a vztahů. Odborník ovšem také musí dobře znát skupinovou dynamiku a umět s ní pracovat. K tomu můžeme využít dynamickou a testovou diagnostiku, tj. provádění sociometrických testů s různým zaměřením. Je ovšem potřebné jej kombinovat s komplexními scénáři vyšetřování, aby byla diagnostika co nejpřesnější.

Program může použít každý odborník, který prošel školením nebo zážitkovým kurzem, který byl zaměřen na práci se skupinou, či přímo výcvik v základním intervenčním programu.⁵⁷

---

⁵⁵ Srov. KOLÁŘ, M. *Nová cesta k léčbě šikany*, s. 163-170

⁵⁶ KOLÁŘ, M. *Nová cesta k léčbě šikany*, s. 235

⁵⁷ Srov. KOLÁŘ, M. *Nová cesta k léčbě šikany*, s. 235-237

5 Prevence šikany

Prevence šikany by se měla objevovat jak před výskytem šikany, tak i po šikaně jako předcházení návratu šikanování a to zejména ve školním prostředí. Ovlivnění rodiny či společnosti je dlouhodobý a téměř nemožný proces, proto by se prevence měla zaměřovat právě na školní prostředí a na to, co vše se v něm může stát.

S prevencí také souvisí osobnost pedagoga, která by měla mít přirozenou autoritu, rozumět dětem a skupinové dynamice, umět schopně, efektivně a rychle řešit problémy s agresí či vyčleňováním někoho z kolektivu.

Pedagog by měl věnovat zvýšenou pozornost a podporu „typickým obětem“ – což mohou být děti ustrašené, neprojevující se, nesympatické apod. Takové děti by měl povzbuzovat, často chválit, zaměřovat se na jejich sebevědomí.

Měl by ovšem na druhé straně umět pracovat i s agresory. Je třeba ale při takových zásazích dávat pozor na „věčné“ připomínání agresorovi toho, co udělal. Pedagog by ho tak mohl „motivovat“ k dalšímu šikanování a prevence by se minula účinkem. Úkolem je tedy zabraňovat a potlačovat agresivním projevům násilí, chválit je, budovat v nich sociální dovednosti, vést je k empatičnosti, apod.⁵⁸

Ovšem aby mohla být prevence na škole účinná, je potřeba, aby si škola vůbec problém šikany přiznala, uznala, že tento problém může nastat a věnovala mu náležitou pozornost. Což se ve výše popsané teorii i v mnou provedeném výzkumu ukázalo jako značně problematické. Blíže jsem se k této tématice přiblížila v podkapitole Prvních východisek pro oběť.

Jeden z důležitějších dokumentů k prevenci na školách je Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení. V článku 3 se věnují prevenci a ustanovují tu jakýsi postup a rady pro ředitele, pedagogy a metodiky prevence všech škol.

V prevenci „jde tedy o vybudování ucelené ochrany dětí a dospívajících před týráním spolužáků.“⁵⁹

---

⁵⁸ Srov. ŘÍČAN, P. *Agresivita a šikana mezi dětmi*, s. 87-88

⁵⁹ Srov. KOLÁŘ, M. *Bolest šikanování*, s. 197

5.1 Model ucelené pomoci

Prevence podle tohoto modelu vypadá následovně:

„Model ucelené pomoci má sedm vrstev:

- 1. Pedagogická komunita, která posiluje imunitu školních skupin a celých škol proti onemocnění šikanováním.*
- 2. Specifický program proti šikanování jako dílčí součást školní komunity, který dokáže případné onemocnění brzy detekovat a účinně léčit.*
- 3. Odborné služby resortu školství, tvořené pedagogicko-psychologickými poradnami, středisky výchovné péče, speciálněpedagogickými centry, diagnostickými ústavami apod., jejichž úkolem je umět řešit pokročilé šikany a vůbec poskytnout servis v oblasti prevence šikanování.*
- 4. Spolupráce škol s odborníky z jiných resortů a nestátními organizacemi zabývajícími se prevencí šikanování. Patří sem například spolupráce s kriminalisty pro mládež, sociálními kurátory, dětskými psychiatry (zejména při brutálních a kriminálních šikanách).*
- 5. Pomoc a podpora ministerstva a krajských úřadů školám při vytváření prevence šikanování.*
- 6. Kontrola škol ze strany České školní inspekce, ministerstva školství a krajských úřadů, jak jsou připraveny ochránit žáky před šikanováním.*
- 7. Monitorování situace a zabezpečování ochrany práv dětí nevládními organizacemi, jako je například Amnesty International v ČR, Občanská sdružení proti šikanování apod.“⁶⁰*

Tento model vyžaduje vyškolené specialisty jako je např. metodik prevence, výchovný poradce, okresní metodik prevence a další, proto je nutné věnovat pozornost jejich dalšímu vzdělávání a zdokonalování. Také to předpokládá vydařenou spolupráci škol s výše popsányými institucemi.

5.2 Školní program proti šikanování

Zavedení toho programu spočívá zejména v přístupu školy. Tento program se dá uskutečnit pouze ve školách, které jsou zaměřeny na demokratický přístup – tzn., že se žáci podílejí na dění ve škole v podobě školního parlamentu nebo rady. Je potřeba vytvořit dobré, bezpečné a komunikativní klima, aby se šikana neuchytila, anebo byla

---

⁶⁰ Srov. KOLÁŘ, M. *Bolest šikanování*, s. 198

velmi brzo rozpoznána a sama žáky řešena. Proto je důležité zapojit primární prevenci v podobě různých třídních hodin, kde se děti učí, co je šikana, jak jí zabránit, co dělat když se objeví apod. Podmínkou tohoto programu je ale také souhlas všech pedagogů dané školy, ne jen odborníka, který je většinou v podobě školního metodika nebo výchovného poradce. Taktéž všichni pedagogové by měli být dobře připravení na možnou spolupráci s jinými institucemi.⁶¹

„Předložený program nečeká, co se bude dít, ale aktivně šikanu vyhledává a prostřednictvím nové metodiky ji diagnostikuje (...). Poměrně jemná prvotní vnitřní diagnostika umožňuje nastavit základní směr léčby. Po doplnění diagnostiky (...) následuje vypracování programu šitého na míru. Touto neprodlenou, cílenou a alternativní léčbou se dosahuje mimořádný a rychlý efekt programu.“⁶²

V rámci prevence existuje i jakýsi Školní preventivní strategie (dříve Minimální preventivní program, dále jen MPP). Termín „školní preventivní strategie“ je pouze zástupný, neboť termín MPP je uvedený v § 18 zákona č. 379/2005 Sb., o opatření k ochraně před škodami působenými tabákovými výrobky, alkoholem a jinými návykovými látkami. Zpracování MPP je v souladu s § 29 odst. 1 a § 30 odst. 3 zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon).⁶³

V běžné mluvě odborníků a ve všech dokumentech nalezneme stále termín Minimální preventivní program.

„Minimálně preventivní program je dokument školy zaměřený na výchovu žáků ke zdravému životnímu stylu, na jejich osobnostní a sociální rozvoj a rozvoj jejich sociálně komunikativních dovedností. Cílem MPP je zvýšit odolnost dětí a mládeže vůči rizikovému chování a tím dosáhnout zlepšení vztahů v třídním kolektivu a celkově příznivého sociálního klimatu ve škole mezi žáky různých věkových kategorií. Měl by zejména pomáhat těm jedincům, kteří pocházejí z nejvíce ohrožených skupin (minoritám, cizincům, dětem).“⁶⁴

MPP má na starosti školní metodik prevence, který jej také zpracovává a je za něj

---

⁶¹ Srov. KOLÁŘ, M. *Nová cesta k léčbě šikany*, s. 257-259

⁶² KOLÁŘ, M. *Nová cesta k léčbě šikany*, s. 261

⁶³ Vyhodnocení Závěrečných zpráv za školní rok 2011/2012, dokument získaný od školské koordinátorky prevence rizikového chování na Krajském úřadě Jihočeského kraje v Českých Budějovicích. Dostupné zde.

⁶⁴ Tamtéž

odpovědný. Podílejí se ale na něm všichni pedagogové dané školy. MPP je zpracován na jeden školní rok a podléhá kontrole České školní inspekce.

Někteří školní metodici posílají své zprávy školské koordinátorce prevence rizikového chování, která z nich vyhodnocuje závěrečnou zprávu, kterou zde cituji. Ale není to povinné.

Závěr

Málokdo z nás si uvědomuje, že vyšetřením šikany vše nekončí. Dítě má následky mnohdy na celý život. Jsou známy i případy, někdy i z médií, kdy oběti šikany spáchají sebevraždu, nebo se natolik identifikují s agresorem, který je šikanoval, že začnou na svou obranu šikanovat také. Denně se na nás hrnou titulky z médií, které upozorňují na stále se rozrůstající problém šikany. Kdy oběti, ze zoufalství nebo z pomsty, vezmou zbraň a jdou si to do školy vyřídít po svém. Výsledkem je několik mrtvých, včetně sebevraždy „útočnicka“. Otázkou zůstává, jak tomu zabránit.

Cílem mé bakalářské práce bylo zaměřit se na děti, které prošly šikanou, tedy na oběti a jejich následnou adaptaci po šikaně na školní a rodinné prostředí. Po prostudování odborné teorie a po vyslechnutí odborníků a jejich zkušeností, kteří se šikanou pracují, mohu říci, že můj cíl práce se naplnil. Potvrdila se mi má domněnka, že tématem adaptace po šikaně se opravdu nikdo nezabývá a celkově je to sledováno jako problém, který se málo řeší a který zaujímá malou pozornost, byť by si zasloužil větší.

Pro tuto práci jsem měla i jakousi osobní motivaci, proč se chci zabývat zrovna tímto tématem. Svou vnitřní motivaci jsem si také splnila. U svého bratra i po čtyřech letech, kdy se šikana udála, stále pozoruji, že má problémy se sebedůvěrou a s důvěrou v ostatní lidi. Těžko si hledá nové přátele, s vrstevníky ve třídě si nerozumí a hledá si starší kamarády. Po napsání této práce už vím, že bych osobně u svého bratra postupovala jinak. Už vím, že jsme bratra neměli nechávat na pospas problému, aby se s ním nějak vypořádal sám a získal zpět důvěru ve školní vrstevnický kolektiv a v sám sebe. Měli jsme s ním navštívit odborníka, který by v procesu „uzdravování“ pomohl.

Přínosem mé bakalářské práce bylo upozornění na problém adaptace oběti po šikaně. Měli bychom si uvědomit, že uzavřením šikany pro oběť nic nekončí, ale právě začíná. Oběť má velké psychické problémy, které mohou vyústit až v poruchy či neurózy, pokud je tomu dítě ponecháno samo.

Seznam použité literatury

Literatura:

BOURCET, S., GRAVILLONOVÁ, I. *Šikana ve škole, na ulici, doma*. Praha: Albatros, 2006. ISBN 80-00-01552-8.

ELLIOTTOVÁ, M. *Jak ochránit své dítě*. Praha: Portál, 1995. ISBN 80-7178-034-0.

HENDL, J. *Kvalitativní výzkum*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2.

KOLÁŘ, M. *Bolest šikanování*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-014-3

KOLÁŘ, M. *Nová cesta k léčbě šikany*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-871-5.

KOLÁŘ, M. *Skrytý svět šikanování ve školách: příčiny, diagnostika a praktická pomoc*. Praha: Portál, 1997. ISBN 80-7178-123-1.

MARTIN, M., WALTMANOVÁ-GREENWOODOVÁ, C. *Jak řešit problémy dětí se školou*. Praha: Portál, 1997. ISBN 80-7178-125-8.

ŘÍČAN, P. *Agresivita a šikana mezi dětmi*. Praha: Portál, 1995. ISBN 80-7178-049-9.

Webové odkazy:

Policie ČR [online]. Praha: Policie ČR, © 2010 [citováno 2014-02-24]. Dostupné na www: <<http://www.policie.cz/>>.

Zákony a vyhlášky:

28 275/2000-22. Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení. Praha: Věstník MŠMT č. 1, 2001.

Osobní konzultace:

Mgr. Pavlína Čalounová – ústní sdělení (Školská koordinátorka prevence rizikového chování Krajského úřadu města Českých Budějovic) dne 23. srpna 2013.

Přílohy

Příloha I.

Rozhovor

Rozhovor č. 1

Funkce: školní metodik prevence

Pohlaví: žena

Věk: 44

Šikana je podle mě záměrné, opakované ubližování dítěti, důležité je to slovo záměrné. Je to jak fyzická, tak psychická šikana, ale také novinka poslední doby kyberšikana. Podle mě jsou situace podobné šikaně, především v těch slovních projevech mezi spolužáky, různé nadávky a pošťuchování, ale je nutné říci, že tato hranice je tenká. Kdy už je to opakované a záměrné se na počátku řešení šikany těžko určuje.

Na mou první pracovní zkušenost se šikanou si už moc nevzpomínám, jelikož jsem už přes 20 let ve školství a z toho preventistku dělám jen 3 roky. Snad jen někdy na začátku mé pracovní kariéry, kdy jsem začínala v měšťance, jsme něco se šikanou řešili. Co, to už si ale nepamatuji.

Já osobně pracuji poslední dobou nejvíce s typem kyberšikany. Jsou to různé projevy především na sociálních sítích. Co se týče dalších typů, je to spíše psychická neboli slovní šikana. S fyzickou šikanou se tady setkáváme jen velmi zřídka. Nutné je třeba také podotknout, že se podle mě celkem pojem šikana rozšířil na vše, co se jí jen trochu dotýká – děti ji už vidí skoro ve všem.

Děti se s šikanou vyrovnávají velmi těžko a mnohdy jsou na to úplně samy. Při takových vyhrocených situacích šikany a při dlouhodobém řešení tohoto problému to nakonec oběť vzdává a odchází ze školy, což je podle mě špatně, odcházet by neměl nikdo, nebo když už někdo musí, a jinak to vyřešit nejde, tak spíše agresor. V poslední době se často setkáváme s tímto problémem „migrace“ žáků, když to takhle jednoduše řeknu. Stává se nám tady, že dítě, které bylo šikanované na jiné škole, přestoupí k nám, snaží se začít s tím problémem vyrovnávat a najednou k nám přistoupí i ten agresor, který oběť šikanoval na minulé škole. Což mi jako škola nemůžeme vědět, jelikož si to mezi sebou nemůžeme předávat, z důvodu „nálepkování“. To je podle mě velký problém, protože dítě je prakticky v pasti. Tyto děti bývají také šikanovány opakovaně, protože si tu roli oběti přináší z té minulé školy. Oběti jsou poté velmi citlivé na ty podobné situace, snaží se jim vyhýbat a straní se tím tak kolektivu. S navazováním nových přátel je podle mě potřeba pomoci rodiny, tedy rodičů. Je potřeba, aby si dítě našlo nějaký koníček nebo kroužek, který ho bude opravdu bavit a začne v něm vynikat, tím pádem mu padají ty psychické zábrany méněcennosti a snadněji si najde přátele. Pokud ale rodiče nezasáhnou, nebo dítě samo nechce, tak si nová přátelství hledá opravdu těžko a složitě.

Naše škola se snaží v této oblasti spolupracovat. Jako škola máme své metodiky, jak postupovat při vyšetřování. Pořádáme také besedy pro děti, kde jim vše vysvětlujeme, snažíme se interaktivně a pomocí hry. Naše škola se v tomto směru velmi snaží a přiznává si, že tady ten problém je a jakmile se objeví, tak se snažíme ho okamžitě řešit. A podle mě škola, která řekne, že šikanu na škole nemá, není pro mě žádná škola.

Šikana je všude, nejen ve škole a dobré by bylo si to uvědomit. Co se týče spolupráce s rodiči, tak to už je velice individuální a záleží na každém případě. Na obecné rovině se ale lépe spolupracuje s rodiči oběti, kteří jsou nápomocní, aktivně se podílí na řešení a snaží se, aby se jejich dítě netrápilo. Horší už je to s rodiči agresora, kteří si nechtějí moc přiznávat, že jejich dítě by bylo něčeho takového schopné. Jak říkám, je to velice individuální a uznalých rodičů je v dnešní době málo. Někteří rodiče odmítají i spolupráci s tím, že si to vyřeší s dítětem sami, to ale podle mě není moc dobrý nápad a nikdy to nedoporučuji.

Třídní kolektiv šikana ovlivňuje velmi zásadním způsobem, nastávají různé besedy, návštěvy psychologa a besedy s ním, sociometrické testy ve třídě. A to vše bere třída jako narušení svého klimatu a oběť je tím ještě více vyčleňována s kolektivem, protože ta to vše řekla a způsobila, bez ní by to nebylo. Co se týče rodinného prostředí, tak to nedokážu moc posoudit, protože do rodiny nevidím. S rodiči jsem jen při jednání a řešení. Ale mohu říci, že šikana svým způsobem to prostředí ovlivní, jak u agresora, tak i oběti.

Nakonec bych snad jen uvedla, že adaptací šikany se v dnešní době nikdo moc nezabývá. Setkávám se i s psychology, kteří sami nevědí a řeší ten postup, jak co nejlépe psychicky pomoci a ulevit dítěti. Je nutné také dodat, že společnost nás určitou měrou k té šikaně a agresi vychovává – viz televizní noviny, zprávy na internetu apod.

Abstrakt

LÍKAŘOVÁ, L. *Adaptace dítěte a jeho rodiny na školní a sociální prostředí po řešení problému šikany*. České Budějovice 2014. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra etiky, psychologie a charitativní práce. Vedoucí práce Mgr. Lucie Maliňáková

Klíčová slova: šikana, adaptace po šikaně, agresor, oběť, skupinová dynamika šikanování, kyberšikana, následky šikanování, léčba, prevence

Bakalářská práce je zaměřena na téma adaptace dítěte po šikaně ve školním a sociálním (rodinném) prostředí. Práce spojuje v jednotlý text teoretické popisy šikany z odborných zdrojů s výsledky mého výzkumu.

Z odborných zdrojů popisují, co je to šikana, jaké jsou její druhy, jak ji rozpoznáme, jaké je první východisko při zjištění šikany, dále vyšetřování, šikana z hlediska práva, jaké mohou mít děti následky, jaká je léčba kolektivu, kde se objevila šikana a pro úplnost tématu dodávám ještě prevenci a možné preventivní programy.

Tuto teorii obohacuji o data z vlastního výzkumu problematiky. Praktická strana mé práce tedy představuje kvalitativní výzkum pomocí rozhovorů s odborníky, kteří mohou ve své profesi pracovat se šikanou. Výzkum je zaměřen na zjištění zkušeností odborníků s touto problematikou adaptace. Jak si myslí a domnívají se, že se děti vyrovnávají s tímto problémem, jak je to s navazováním nových přátelství, jak zvládají podobné situace přibližující se šikaně, a v neposlední řadě jakým způsobem funguje spolupráce se školou a rodinou a zda je nějaká návratnost již jednou šikanovaných žáků.

Abstract

Adaptation of a child and its family to school and social environment after dealing with bullying

Keywords: bullying, adaptation after bullying, aggressor, victim, group dynamics of bullying, cyberbullying, consequences of bullying, treatment, prevention

This thesis is focused on the topic of child's adaptation in school and social (family) environment. This text is a compilation of theoretical descriptions of bullying from various expert sources combined with a research of my own.

The expert sources provide the definitions of what bullying is, what different kinds of bullying exist, how to recognize it, what to do if it is recognized, investigations, bullying in terms of the law, possible influences on a child and how to treat the whole group where bullying took place. To make the work complete, I add some information about prevention and preventive programs.

The practical part of my work consists of qualitative survey in form of interviews amongst professionals who deal with bullying as part of their job. The research is focused on collecting their experience mainly with the adaptation issues. Their opinion on how the children cope with these issues and establish new friendships afterwards, how do they prevent situations in which bullying is about to take place, and last but not the least how do schools and parents cooperate with them and if there is some greater probability that once bullied child will become a victim again.